

й завдань. Активна позиція бібліотекарів освітянських книгозбірень привернула увагу органів управління освітою до проблем розвитку освітянських бібліотек, сприяла підвищенню їхнього іміджу та значенню у інформаційному забезпеченні розвитку педагогічної науки, освіти і практики, що, в свою чергу, впливатиме на соціально-економічний розвиток суспільства. Висловлені думки підтримали всі учасники конференції.

На конференції були розроблені і обговорені рекомендації у галузі нормативно-правового забез-

печення освітянських бібліотек; наукових досліджень; формування інформаційного ресурсу освітянської галузі; створення та використання новітніх інформаційних технологій і бібліотечно-інформаційного продукту; підвищення кваліфікації бібліотечних фахівців.

Павла РОГОВА,

директор ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського,

канд. іст. наук,

Ірина ХЕМЧАН,

зав. відділу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

Інноваційні проекти збереження і консервації бібліотечних фондів у Російській державній бібліотеці

Порушення та вирішення проблеми збереження бібліотечних фондів у Російській державній бібліотеці (раніше Державна бібліотека СРСР імені В. І. Леніна) має більш ніж шістдесятилітню історію – уже в 1936 р. у Бібліотеці було організовано групу гігієни книги, яка виконувала профілактичні заходи зі збереження фондів, а у 1938 р. розпочала реставрацію бібліотечних фондів. На той час Бібліотека виступала методичним і науково-технологічним центром бібліотечної роботи для усіх республіканських бібліотек колишнього СРСР. Уже тоді у Бібліотеці було визначено, що найбільш складним і трудомістким процесом у роботі зі збереження бібліотечних фондів є дотримання температурно-вологісного режиму. Регулярний контроль за дотриманням режимів зберігання виступав складною проблемою з причин відсутності достатньої площі приміщень для розміщення фондів, приладів і технічного обладнання, які б забезпечували контроль ГОСТівських параметрів фізичного і хімічного складу повітря у сховищах. Програмою розвитку Науково-дослідного центру консервації документів Російської державної бібліотеки на 1998–2010 рр. пріоритетним напрямом визначено максимальне обмеження негативного впливу всіх факторів навколишнього середовища на матеріали документів¹.

¹ Програма развития Научно-исследовательского центра консервации и реставрации документов Российской государственной библиотеки на период 1998–2010 гг. // Библиотечное ведение. – 1998. – № 3. – С. 4–17.

Для вирішення проблеми збереження фондів у нашій Російській державній бібліотеці усі ресурси направляє на втілення інноваційних проектів.

Згідно з планом наукової роботи за тематикою Центру консервації і реставрації (ЦКР) НБУВ та з метою вивчення технологічних аспектів стабілізації бібліотечних документів, сучасних засобів для реставрації та контролю нормативних режимів зберігання фондів, методів консервації старовинних оправ та для участі у роботі міжнародного інформаційного конгресу з 4 по 10 грудня 2005 р. двох співробітників ЦКР було направлено на стажування до Науково-дослідного центру консервації документів Російської державної бібліотеки.

Під час стажування у Науково-дослідному центрі консервації документів Російської державної бібліотеки науковцями НБУВ вивчено особливості стабілізації документів із ослабленою матеріальною основою, зокрема:

▲ технологічні параметри та технічну характеристику обладнання фірми NESCHEN – машини для консервації (нейтралізації) документів на папері ВСП С 900 для нейтралізації надмірної кислотності паперу до рН 8,2 з одночасним зміцненням тексту газет та аркушевого матеріалу (аркушів розшитих книг), сушінням і вирівнюванням їх. Ці операції базуються на нейтралізації надмірної кислотності поверхні матеріальної основи окремих аркушів документів відомого «Букінбургського процесу», який пе-

редбачає застосування для зазначаних операцій бікарбонату магнію, метилцелюлози, катіонного та аніонного фіксуєчих складів;

▲ особливості науково-технічного обґрунтування для ручної та механізованої реставрації, які полягають у визначенні: складу по волокну, визначенні рН поверхні (контактний рН метр HANNA Instr. Skincheck), визначенні складу фарбового шару (мікрохімічні дослідження елементів міді, заліза, кобальту тощо). Для відновлення механічно пошкоджених аркушів застосовується листодолівочна машина з додаванням необхідної кількості волокна заданого ступеня помолу. Слід акцентувати, що ця машина дуже легка та компактна, зроблена з поліетилену, усі рухливі складові – із нержавіючих матеріалів, а корпус алюмінієвий;

▲ способи та засоби превентивної консервації (прилади для контролю за температурно-вологісним, світловим режимами: термогігрометри російського виробництва, ТКА-Хранитель, ТКА-01/3, ARGUS-01 та інші).

Під час стажування відбувся обмін досвідом із питань ефективного очищення повітря сховищ за допомогою сучасних очисних систем сепараторного принципу дії. Ми поділилися досвідом використання очисних систем «Нула» у НБУВ, адже такого типу обладнання у РДБ поки що немає.

Ще одним позитивним аспектом стажування було ознайомлення з методичними надбаннями НДЦКД РДБ з питань консервації бібліотечних документів, зокрема з матеріалами науково-практичної конференції: «Сохранение библиотечных фондов: партнерство и сотрудничество», проспектами обладнання і матеріалів для консервації бібліотечних, архівних і музейних фондів та інструктивно-методичними матеріалами для забезпечення збереження бібліотечних документів, які використовуються під час організації виставок, профілактики біопошкоджень тощо. Оригінали чи ксерокопії цих матеріалів суттєво розширяють інформаційну базу ЦКР НБУВ.

Участь у роботі «Євразійського інформаційного і бібліотечного конгреса: ОБЩЕСТВО ЗНАНИЙ – партнерство культуры, науки и образования для инновационного развития» (6–7 грудня 2005 р.) було не менш цікавим і корисним. Цей міжнародний конгрес проводився на базі Російської академії державної служби при Президенті Російської Федерації під егідою Бюро ЮНЕСКО в Москві. Організаторами наукового форуму виступили: Російська державна бібліотека, Бібліотечна

асамблея Євразії, Російська академія природничих наук та інформаційні спонсори – 5 відомих журналів, у числі яких «Библиотековедение» та «Безопасность Евразии». Необхідно зазначити, що даний щорічний бібліотечний форум вважається найавторитетнішим серед фахівців бібліотечної справи Російської Федерації, оскільки у його роботі беруть участь спеціалісти з управління культури, галузі освіти, науки, інформації і комунікацій; представники державних і міжнародних організацій, політичні і громадські діячі, представники засобів масових інформацій та бізнесу. Заснована бібліотечна асамблея Євразії у листопаді 1992 р. у м. Москва.

Для участі у роботі даного наукового форуму було представлено більше 80 доповідей директорів бібліотек, провідних спеціалістів із бібліотечної та інформаційної роботи Російської Федерації, Білорусі та Казахстану. Зі словами привітання до учасників конгресу звернулися Дендев Бадарч, в. о. Директора Бюро ЮНЕСКО у Москві; Туула Хаавісто, Координатор ІФЛА з питань інформаційного суспільства, С. М. Миронов, Голова Ради Федерації Федеральних Зборів Російської Федерації, і К. Ф. Затулін, член Ради. Для ознайомлення читачів із духом, сподіваннями, які панували на конгресі, та завданнями бібліотек у сучасному суспільстві – суспільстві знань наводимо тези деяких, на нашу думку, найбільш важливих виступів.

Туула Хаавісто: «Говорячи про тему сьогоднішньої конференції, я хочу підкреслити, що бібліотеки виступають інтегруючими закладами. Вони працюють у найрізноманітніших сферах – освіті, культурі, вихованні громадської свідомості і грамотності. Сьогодні я виділяю три моменти:

- ❖ виховання громадянської свідомості;
- ❖ освіта;
- ❖ засоби масової інформації.

Зкладам, які працюють зі складовими інформації і знань, необхідно переглядати свою роль. Для багатьох із них питання існування чітко окреслені. Бібліотеки працюють із інформацією і знаннями, але вони можуть зробити великий внесок у створення мудрості, і це їхня особлива відмінність. Місіс Мубарак на конференції, котра недавно була проведена в Александрії, зазначила, що віддає перевагу розмові про інтелектуальну свободу тому, що сюди входить і свобода висловлювання, яка виступає загальноновизнаним правом у багатому світі поряд зі свободою доступу до інформації. «Ми зобов'язані забезпечити, щоб цифрове майбутнє було доступним для всіх».

Бадарч Дендев: «Сьогодні ЮНЕСКО повністю підтримує мету Євразійського конгресу з питань побудови суспільства знань. Наша Організація для побудови суспільства знань виділяє чотири найважливіших принципи:

- ❖ свобода слова;
- ❖ однаковий доступ до освіти;
- ❖ загальний і універсальний доступ до інформації, широке суспільне використання інформації;
- ❖ збереження і розвиток культурного багатоманіття, включаючи і культуру мови».

Представник ЮНЕСКО висловив сподівання, що робота Євразійського конгресу буде спрямована на обговорення перспектив для стабільного розвитку інформаційного суспільства, а прийняті рішення будуть націлені на скорочення цифрового розриву на території усіх країн.

С. М. Миронов: «Бібліотеки – це кровоносна система освіти, науки і культури, яка забезпечує доступ до накопичених інтелектуальних і культурних багатств суспільства найширшим верствам населення. Без розвитку сучасних бібліотечних систем, насичення їх високими інформаційними технологіями неможливо уявити цивілізований розвиток країн СНД, створення спільного культурного і інформаційного простору. Сьогодні при загальному бажанні співпрацювати у галузі освіти і культури ми наражаємося на велику кількість проблем, котрі перешкоджають інформаційному обміну та культурному спілкуванню народів наших країн. Сьогодні доводиться визнати, що російські загальнодоступні масові бібліотеки багато в чому втратили свою роль, і від того, чи зможемо ми забезпечити школярів сучасними інформаційними ресурсами і таким чином дати усім дітям рівні шанси у житті, рівні можливості для самореалізації, буде залежати наша здатність до інноваційного розвитку. Бібліотеки відіграють найважливішу роль у інформаційному забезпеченні науки. Для наукових бібліотек особливого значення набуває своєчасність оновлення фондів, доступ до найбільш передової наукової інформації. Це потребує відповідних коштів. Однак, навіть найбільші національні бібліотеки фінансуються лише на 30–40 %. Особливу турботу викликає той факт, що навіть головні

бібліотеки країни випадають із простору міжнародного обміну науковою інформацією. Сьогодні «принцип рівних можливостей» реалізовано: право доступу до свіжої іноземної літератури мають всі, але... у бібліотеках ці книги просто відсутні. І все ж таки, бібліотеки залишаються найбільш затребуваними із усіх закладів культури».

На цьому науковому конгресі прозвучало багато цікавих доповідей із питань бібліотечного та інформаційного забезпечення та рівня узгодженості, а точніше відповідності інформаційного сервісу сучасним запитам; проблем співдружності та бажання перетворити бібліотеки на інформаційні центри для розвитку науки, освіти і культури.

Головним висновком після стажування у НДЦКД РДБ можна вважати підтвердження того, що одним із реальних шляхів вирішення проблеми зменшення розриву між рівнем необхідності в консервації бібліотечних документів і реальністю її виконання, підвищення продуктивності цих процесів є всебічна їх механізація. Це технології механізованого доливу для одночасної реставрації декількох аркушів, екологічно безпечна нейтралізація кислотності, відновлення шкіряних оправ без демонтажу документа, використання необхідних хімічних композицій без шкоди якості виконаній роботи.

На завершення додамо, що стажування на базі НДЦКД РДБ проходило за активної участі провідних спеціалістів цього підрозділу – І. В. Бурцевої, канд. хім. наук, ст. наук. співробітника, О. М. Шапаліної, наук. співробітника, Н. В. Мантуровської, канд. біол. наук, пров. наук. співробітника, інших співробітників та під керівництвом завідувачки НДЦКД О. І. Пермінової, канд. хім. наук, а також завідувачки Центру міжнародних зв'язків Г. О. Кисловської, канд. пед. наук. Вважасмо за необхідне подякувати їм та усім співробітникам Бібліотеки за співпрацю.

Микола ОМЕЛЬЧЕНКО,

завіддiлу НБУВ, старший науковий співробітник,

канд. техн. наук,

Любов ЗАТОКА,

науковий співробітник НБУВ